

ODRŽIVI MOBILNI RAZVOJ U KONTEKSTU UBRZANE URBANIZACIJE / SUSTAINABLE MOBILE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ACCELERATED URBANIZATION

Mag. iur. Adis Mehic¹, mag. iur. Jasmina Purišević^{2,4}, doktorandica, Doc.dr.sc. Kornelija
Nikačević^{3,4}, Doc. dr.sc. Jasmina Tahirović⁴, Remzija Kadrić⁴

¹Općinski sud u Travniku, Vezirska 2, Travnik, Bosna i Hercegovina,

²Pennyplus, d. o. o., B. Mahala 48, Visoko, Bosna i Hercegovina,

³Općinski sud u Sarajevu, Šenoina 1, Sarajevo, Bosna i Hercegovina,

⁴Pravni fakultet Travnik, IUT Aleja konzula bb Travnik, Bosna i Hercegovina,

e-mail: adismehic76@gmail.com, jasminapurisevic@0807outlook.com,

kornelija511kulis@gmail.com, jaciminat@gmail.com, remzija.kadric@iu-travnik.com

Pregledni članak

<https://www.doi.org/10.58952/zr20261501766>

UDK / UDC 656:502.131.1:711.4

Sažetak

Održivi mobilni razvoj u kontekstu ubrzane urbanizacije se može posmatrati kao važan elemenat za strategiju koja je usmjerena na smanjenje negativnih utjecaja na okoliš i općenito na kvalitet življenja. Ono što je poznato jeste činjenica povećanog broja motornih vozila uslijed porasta urbanizacije. Navedeno je zapravo razlog da se pristup transformaciji sa tradicionalnog koncepta na održivi koncept mobilnosti. U ovome radu se analizira potreba za promjenom ne samo društvenih navika nego i pristup u cilju zaštite i stvaranjem dugoročno održivog i zdravog razvoja urbanih sredina kroz održivi mobilni razvoj.

Ključne riječi: održivi mobilni razvoj, urbani promet, zaštita okoliša, promjena društvenih navika

JEL klasifikacija: R41, Q56, O18

Abstract

Sustainable mobile development in the context of accelerated urbanization can be seen as an important element for a strategy aimed at reducing negative impacts on the environment and overall quality of life. What is known is the fact of an increased number of motor vehicles due to the rise of urbanization. This is actually the reason to approach the transformation from a traditional concept to a sustainable mobility concept. This paper analyzes the need for changes not only in social habits but also in approach in order to protect and create long-term sustainable and healthy urban development through sustainable mobile development.

Keywords: sustainable mobile development, urban traffic, environmental protection, change of social habits

JEL classification: R41, Q56, O18

UVOD

Poznato je da u današnjem vremenu dolazi do povećanja broja stanovnika. Navedena činjenica manifestira potrebu za promjenama u određenim segmentima društva, kao što su prostorno planiranje i održavanje kvaliteta života u gradovima, poduzimajući mjere za zaštitu očuvanja zdrave životne sredine i kontrolu potrošnje resursa. U uslovima urbane modernizacije, mobilni razvoj predstavlja koncept koji u inovativnom smislu treba obezbijediti jedan efikasan i fleksibilan sistem koji će se prilagoditi potrebama savremenih gradova, u kojima dominira dinamika življenja. Naime, održivi mobilni razvoj nameće integraciju različitih tipova transporta koji će odgovarati dinamici življenja u savremenim gradovima. Upućujuće aktivnosti usmjerene su na češće korištenje bicikala i na pješaćenje, čime se nastoji poboljšati zdravlje stanovništva kroz fizičku aktivnost te, s druge strane, smanjiti štetne emisije manjom upotrebom drugih transportnih sredstava.

1. URBANIZACIJA

„Urbanizacija predstavlja jedan od najintenzivnijih procesa transformacije savremenog društva. Sve veći broj ljudi migrira iz ruralnih u gradske sredine u potrazi za poslom, obrazovanjem i boljim uslovima života. Gradovi se šire, niču nove zgrade, saobraćajnice, industrijske zone i komercijalni centri, menjajući pejzaž i dinamiku svakodnevnog života. Ovaj razvoj, iako donosi ekonomski rast i infrastrukturu, nosi i ozbiljne izazove za životnu sredinu.“ (<https://ekologija.rs/urbanizacija-i-njen-uticaj-na-zivotnu-sredinu/>, pristupljeno 9. 3. 2026. godine)

Savremeni način života na taj način inputira određene promjene u društvu kako bi se mogle zadovoljiti potrebe i održati korak s vremenom. „Brzi tempo urbanizacije često prevazilazi kapacitete ekosistema da se prilagodi. Porast potrošnje resursa, gubitak zelenih površina, zagađenje i povećana emisija gasova staklene bašte samo su neki od problema koji prate nekontrolisani razvoj gradova. Uticaj urbanizacije na prirodu i zdravlje stanovništva postaje sve očigledniji, čineći ovu temu jednom od ključnih u razmatranju održivog razvoja.“ (<https://ekologija.rs/urbanizacija-i-njen-uticaj-na-zivotnu-sredinu/>, pristupljeno 9. 3. 2026. godine)

Shodno tome, za promjene koje donosi razvoj savremenog društva a koje se ne mogu zadovoljiti stagnacijom, treba imati kontinuiranu otvorenost ka promjenama, pri čemu treba biti obazriv radi očuvanja životnog staništa. Navedeno zasigurno predstavlja jedan kompleksan zadatak, ali pravilnom strategijom bi se trebali zadovoljiti ključni parametri. Jedna od strategija kojom se nastoji djelovati na smanjenje aerozagađenja i buke, jeste uputa za smanjeno korištenje automobila.

Ulaganje u infrastrukturu za javni prijevoz i biciklistički saobraćaj ključno je za smanjenje upotrebe automobila. To podrazumijeva razvoj kvalitetnog i pristupačnog javnoga prijevoza i izgradnju sigurnih biciklističkih staza, kao i stvaranje pješćakih zona u centru grada. Na taj način se direktno smanjuje zagađenje zraka i nivo buke, dok se građanima omogućava zdraviji i efikasniji način kretanja. (<https://ekologija.rs/urbanizacija-i-njen-uticaj-na-zivotnu-sredinu/> pristupljeno 9. 3. 2026. godine)

Dakle, na ovaj način se djeluje na nekorištenje automobila i prelazak na upotrebu drugog prijevoznog sredstva kao što je bicikl te, stvarajući pješćake zone u centru grada, i poticanje na pješćaćenje. Time se djeluje ne samo na smanjenje zagađenja zraka nego i na poboljšanje i očuvanje zdravlja pojedinca kroz fizičku aktivnost.

2. KORIŠTENJE BICIKLA I PJEŠAČENJE RADI ODRŽAVANJA ZDRAVLJA POJEDINCA, KAO I DOPRINOSA OČUVANJU ŽIVOTNE SREDINE

Vožnja bicikla za odlazak na posao i povratak s posla ili vožnja biciklističkim stazama doprinosi poboljšavanju tjelesne kondicije. Naime, studija iz 2017. godine je pokazala da vožnja bicikla ima pozitivno dejstvo na zdravlje i kardiovaskularni sistem, kao i smanjenje rizika od oboljenja. (Tomislav Stanić, mag.educ.philol.croat., detaljnije dostupno na <https://krenizdravo.dnevnik.hr/budi-fit/vjezbe-vitalnost/27-razloga-zasto-biste-trebali-poceti-voziti-bicikl/> pristupljeno 16. 3. 2026. godine.)

Hodanje za očuvanje zdravlja predstavlja jednu od najboljih odluka koje se mogu donijeti. Prednost te aktivnosti je ne samo za tjelesno nego i za mentalno zdravlje. (Rachel Drbohlav Ollerton, mag.psych., detaljnije dostupno na <https://krenizdravo.dnevnik.hr/budi-fit/vjezbe-vitalnost/hodanje-za-zdravlje-10-razloga-zasto-je-svakodnevno-pjesacenje-dobra-odluka-i-kako-krenuti/> pristupljeno 16. 3. 2026. godine.)

Dakle, vožnja biciklom i pješačenje imaju brojne prednosti, a posebno pozitivno djeluju na zdravstveno stanje. Poticanje na korištenje bicikla i pješačenje, na taj način doprinosi ne samo zajednici nego i pojedincu, pružajući brojne pozitivne benefite, što zasigurno predstavlja pozitivnu strategiju s ciljem očuvanja životne sredine. Biciklizam nije koristan samo za zdravlje, već doprinosi smanjenju zagađenja i emisija jer predstavlja održivi način prijevoza.

Zbog toga su u martu 2022. godine 193 članice Generalne skupštine UN-a usvojile rezoluciju koja promovira biciklizam u borbi protiv globalnog zagrijavanja. Preporuka rezolucije je da sve države članice uključe bicikl u sistem javnoga prijevoza, kako u urbanim tako i u ruralnim sredinama.

Osim toga, preporuke se odnose na poduzimanje mjera sigurnosti na cestama te podsticanje upotrebe bicikla kao načina prijevoza. (Detaljnije dostupno na <https://bs.council.science/blog/cycling-towards-sustainable-development/> pristupljeno 27. 3. 2026. godine.)

„Međutim, sa porastom urbanizacije, postoji hitna potreba da se razmišlja dalje od planiranja usredsređenog na automobile i da se izgrade održivi transportni sistemi koji integrišu siguran i pristupačan biciklizam. Na Svjetski dan bicikla, nadajmo se da će nova rezolucija UN-a o promoviranju biciklizma napraviti razliku.“ (Detaljnije dostupno na <https://bs.council.science/blog/cycling-towards-sustainable-development/> pristupljeno 27. 3. 2026. godine.)

„Kanton Sarajevo i Grad Sarajevo su pozvali ključne aktere iz vladinih institucija, nevladinog sektora, stručne javnosti, akademske zajednice, kao i zainteresovane građane na online predstavljanje finalnog drafta Plana održive urbane mobilnosti (SUMP – Sustainable Urban Mobility Plan).“ (azra.djozo (23, Jul 2020, detaljnije dostupno na <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/sarajevo-na-putu-ka-odrzivoj-urbanoj-mobilnosti-predstavljen-plan-odrzive/> pristupljeno 9. 3. 2026. godine.)

„Novi pristupi planiranju urbane mobilnosti uključuju izradu strategije koja može potaknuti prelazak na čistije i održivije načine transporta, kao što su pješačenje, biciklizam, javni prijevoz, nove obrasce korištenja i vlasništva automobila, korištenje novih tehnologija, te usvajanje novih koncepata održive gradske logistike.“ (azra.djozo (23, Jul 2020, detaljnije dostupno na <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/sarajevo-na-putu-ka-odrzivoj-urbanoj-mobilnosti-predstavljen-plan-odrzive/> pristupljeno 9. 3. 2026. godine.)

Izrada strategije predstavlja jedan od važnih koraka na putu ka ostvarivanju određenih ciljeva, odnosno načina kako pristupiti realizaciji ideja koje su se formirale. Naime, u predmetnom kontekstu definiranje ideje i informiranost o tome, kao i o strategiji koja se planira upotrijebiti, ukazuje na jasan redoslijed kojim se i uz upotrebu određenih „instrumenata“ žele ostvariti ciljevi.

Definiranjem benefita koji se ostvaruju tom strategijom, može se ukazati na opravdanost postupanja u tom pravcu. „Prednosti za zdravlje od vožnje bicikla: jačanje mišića, smanjenje kilaže – minimum sat vremena dnevno značajno utiče na smanjenje kilaže, ima jednak uticaj na nožne mišiće kao dizanje tegova, smanjuje stres, čuva koljena, smanjuje anksioznost, jača srce i pluća, potiče stvaranje dobrog holesterola, a smanjuje stvaranje lošeg, vožnja biciklom može usporiti razvoj artritisa i smanjiti njegove učinke na pacijente koji imaju artritis u koljenima, poboljšava krvni pritisak, reguliše probavu.“ (<https://europehouse.ba/bs/odrziva-urbana-mobilnost/> pristupljeno 25. 3. 2026. godine)

Na taj način se, zapravo, misli o svome zdravlju, i u kontekstu prevencije a i održavanja zdravlja pojedinaca. „Preko 400.000 preranih smrtnih slučajeva izravno je povezano sa zagađenjem zraka, a nedavno istraživanje pokazalo je da je rizik od raka 45% niži među ljudima koji su se redovno vozili biciklom na posao.“ (<https://europehouse.ba/bs/odrziva-urbana-mobilnost/> pristupljeno 25. 3. 2026. godine)

„Održiva mobilnost ključni je dio održive energije jer se njime izravno utječe na smanjenje emisija iz prometnog sektora i promicanje korištenja ekološki prihvatljivih načina prijevoza. Europska unija (EU) poduzima ambiciozne korake za promicanje održive mobilnosti.

To uključuje ciljeve za smanjenje emisija stakleničkih plinova za 60% do 2050. u usporedbi s razinama iz 1990. godine, a kroz promicanje električnih vozila i vozila na alternativna goriva, poboljšanje infrastrukture za pješčenje i vožnju biciklom te promicanje održive urbane mobilnosti. Cilj EU je smanjiti emisije, poboljšati kvalitetu zraka i učiniti veće gradove pogodnijima za život promicanjem održive mobilnosti.“ (Detaljnije dostupno na <https://inovacijskaplatforma.hr/vijest/odrziva-mobilnost-u-europskoj-uniji-korak-prema-zelenijoj-buducnosti/> pristupljeno 16. 3. 2026. godine.)

Održiva mobilnost se na navedeni način nadovezuje na ekološki aspekt, jer upravo pronalaženjem strategija kojima se odražava koncept održive energije, pronalazi se način za očuvanje životne sredine kroz zdravu ekologiju koja kao takva treba imati kontinuitet. Postizanjem takvoga kontinuiteta može se održati strategija koja će svoj akcent djelovanja nastaviti stavljati i na buduće generacije.

„Nova strategija održive urbane mobilnosti stvara uslove za čistije i održivije načine prevoza u regionu: za više pešačenja, bicikliranja i javnog prevoza, zatim razvoj novih koncepata upotrebe automobila i vlasništva nad njima, kao i upotrebu novih pametnih tehnologija i korišćenje održive gradske logistike.

Da bi se napravila istinska i trajna promena, primenjen je novi pristup u prostornom i transportnom planiranju. U osnovi tog koncepta su kvalitet života i ljudi u odnosu na tradicionalno planiranje koje je obično više usmereno na pojedinačni motorizovani prevoz.“ (Vladimir Spasić, 11.8.2020., detaljnije dostupno na <https://balkangreenenergynews.com/rs/odrziva-urbana-mobilnost-je-tema-na-kojoj-zajednicki-rade-giz-orf-ee-i-asocijacija-lokalnih-samouprava/> pristupljeno 9. 3. 2026. godine)

Evropska sedmica mobilnosti predstavlja glavnu kampanju Evropske komisije, koja je usmjerena na podizanje svijesti o održivim načinima kretanja u gradovima. Glavni događaj se održava u periodu od 16. do 22. septembra, a završava se obilježavanjem „Dana bez automobila“. Tokom te sedmice lokalne vlasti podstiču na testiranje novih rješenja u planiranju.

Osim toga, promovira se infrastruktura i savremene tehnologije, prati se kvalitet zraka te se ujedno prikupljaju mišljenja i reakcije građana. (Detaljnije dostupno na: <https://sedmicamobilnosti.ba/> /o-kampanji/pristupljeno 26. 3. 2026. godine.)

Eko vožnja, zapravo, znači racionalniju potrošnju goriva, čime se smanjuje ispuštanje štetnih gasova, posebno CO₂, i time se povoljno utječe na zaštitu životne sredine. Za velike gradove i urbane sredine važni su efekti i zastupljenost eko vožnje, jer se te sredine susreću sa stalnim zagađenjem. (Projekat „EKO VOŽNJA-ZDRAVA ŽIVOTNA SREDINA“, <https://cesit.org/log/projekat-eko-voznja-zdrava-zivotna-sredina/> pristupljeno 31. 3. 2026. godine)

Prema navedenom, upotreba eko vožnje djeluje pozitivno na životnu sredinu jer doprinosi smanjenju zagađenja urbanih sredina i velikih gradova. Stoga poticanje na upotrebu eko vožnje možemo posmatrati kao opravdan izbor s ciljem očuvanja životne sredine.

Naime, „Veća zastupljenost i efekti EKO vožnje su značajni za velike gradove i urbane sredine, jer se svijet susreće sa stalnim zagađenjem usled prekomjerne upotrebe vozila i stalnim gužvama u vršnim, saobraćajnim časovima.“ (Projekat „EKO VOŽNJA-ZDRAVA ŽIVOTNA SREDINA“ <https://cesit.org/log/projekat-eko-voznja-zdrava-zivotna-sredina/> pristupljeno 31. 3. 2026. godine)

Kao jedan od faktora koji može štetno djelovati na ljudsko zdravlje, osim zagađenja, jeste i buka. „Pored aero zagađenja, buka je takođe jedan od negativnih efekata odvijanja saobraćaja u velikim gradovima, što može uticati na kvalitet života i dovesti do značajnog nivoa stresa, poremećaja sna i štetnih efekata na zdravlje, kao što su kardiovaskularni problemi.“ (Projekat „EKO VOŽNJA-ZDRAVA ŽIVOTNA SREDINA“ <https://cesit.org/log/projekat-eko-voznja-zdrava-zivotna-sredina/> pristupljeno 31. 3. 2026. godine)

Dakle, kao faktor koji djeluje na zdravstveno stanje pojedinaca, ne možemo zanemariti ni buku te je možemo posmatrati u kontekstu faktora koji negativno djeluju ne samo na životnu sredinu nego i na zdravstveno stanje.

„Smanjenje buke, takođe se može postići EKO vožnjom odnosno vožnjom kod koje se broj naglih usporavanja i ubrzavanja svodi na minimum odnosno teži se slobodnom saobraćajnom toku.“ (Projekat „EKO VOŽNJA-ZDRAVA ŽIVOTNA SREDINA“ <https://cesit.org/log/projekat-eko-voznja-zdrava-zivotna-sredina/> pristupljeno 31. 3. 2026. godine)

„Buka kao posljedica razvoja savremene civilizacije, može se povezati sa dva fenomena karakteristična za današnje društvo: naglo i sveobuhvatno širenje urbanizacije i povećanje broja izvora buke i njihove količine.“ (Tanja Milešević, MA zaštite životne sredine, Internacionalni univerzitet Travnik, *UTICAJ SAOBRAĆAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I PREDNOSTI JAVNOG GRADSKOG PREVOZA*, dostupno na <https://ekobus.rs/data/literatura/uticaj-saobracaja-na-zivotnu-sredinu.pdf> / pristupljeno 31. 3. 2026. godine)

Dakle, buku možemo povezati sa savremenim društvom, odnosno urbanizacijom i njenim širenjem, što znači da se i u tom pravcu treba definirati određena strategija koja će odgovoriti na sve izazove današnjice, a sve s ciljem očuvanja životne sredine i zdravlja pojedinaca.

ZAKLJUČAK

Tematika mobilne urbanizacije u savremenom sistemu današnjega društva može se posmatrati kao važan faktor u razvoju savremenih gradova. U tom sistemu posebna pažnja se usmjerava na upotrebu ekološki prihvatljivih transportnih oblika prijevoza te se motivira na njihovu upotrebu. Na taj način se doprinosi ne samo smanjenju zagađenja zraka i saobraćajnih gužvi nego i očuvanju zdravlja pojedinaca. Naime, poticanjem ljudi na fizičku aktivnost pješaćenjem i vožnjom bicikla djeluje se na očuvanje ljudskoga zdravlja kroz prevenciju bolesti, kao i na smanjenje rizika od mnogih bolesti, kako je navedeno u prethodnom tekstu. Kao jedan od načina kojima se doprinosi smanjenju zagađenja životne sredine i zdravlju pojedinaca jeste upotreba eko vozila. Upotrebom eko vozila doprinosi se racionalnoj potrošnji goriva. Na taj način se smanjuje i ispuštanje štetnih gasova, posebno Co₂, te se pozitivno djeluje i na zaštitu životne sredine. Faktor negativnog dejstva na zdravlje pojedinaca jeste i buka koja može negativno djelovati na san. Shodno svemu navedenom, u tom kontekstu se sublimira tema održive mobilnosti, što predstavlja važan faktor ne samo očuvanjem prirodne sredine nego i zdravog društva zdravljem pojedinaca.

LITERATURA

- [1] <https://ekologija.rs/urbanizacija-i-njen-uticaj-na-zivotnu-sredinu/>
- [2] Tomislav Stanić, mag. educ. philol. croat., detaljnije dostupno na <https://krenizdravo.dnevnik.hr/budi-fit/vjebze-vitalnost/27-razloga-zasto-biste-trebali-poceti-voziti-bicikl>
- [3] Rachel Drbohlav Ollerton, mag. psych., detaljnije dostupno na <https://krenizdravo.dnevnik.hr/budi-fit/vjebze-vitalnost/hodanje-za-zdravlje-10-razloga-zasto-je-svakodnevno-pjesacenje-dobra-odluka-i-kako-krenuti>
- [4] azra.djozo (23, Jul 2020, detaljnije dostupno na <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/sarajevo-na-putu-ka-odrzivoj-urbanoj-mobilnosti-predstavljen-plan-odrzive>
- [5] <https://europehouse.ba/bs/odrziva-urbana-mobilnost/>
- [6] <https://inovacijskaplatforma.hr/hr/vijest/odrziva-mobilnost-u-europskoj-uniji-korak-prema-zelenijoj-buducnosti>
- [7] Vladimir Spasić, 11.8.2020., detaljnije dostupno na <https://balkangreenenergynews.com/rs/odrziva-urbana-mobilnost-je-tema-na-kojoj-zajednicki-rade-giz-orf-ee-i-asocijacija-lokalnih-samouprava>
- [8] <https://bs.council.science/blog/cycling-towards-sustainable-development/>
- [9] Projekat „EKO VOŽNJA-ZDRAVA ŽIVOTNA SREDINA“ dostupno na <https://cesit.org/log/projekat-eko-voznja-zdrava-zivotna-sredina/>
- [10] Tanja Milešević, MA zaštite životne sredine, Internacionalni univerzitet Travnik, *UTICAJ SAOBRAĆAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I PREDNOSTI JAVNOG GRADSKOG PREVOZA*, dostupno na <https://ekobus.rs/data/literatura/uticaj-saobracaja-na-zivotnu-sredinu.pdf>